Ukop heretika i katolička moralka.

(G. kapelanu N. odgovor pismeni, jer ga nije zadovoljio usmeni.)

U mjestu X. umro odlični građanin protestanske konfesije. Pozvali su iz obližnjega grada protestanskoga pastora, da ga sprovede na vječni počinak. Ispričao se, zapriječen je, ne može da dođe, te je ovlastio pismeno katoličkoga svećenika, da ga zamijeni i povede sprovod. Rođaci pokazali pismo, zamolili katoličkoga kapelana u tome mjestu, prijatelja pokojnikova, da mu učini tu uslugu.

Kapelan je ovako mudrovao: »I poslije smrti se prijatelj poznaje. Ipak je pokojnik kršćena duša, pa kad već nema svoga pastora, nije zgodno da se samo ovako bez svećenika ukopa. To bi danas u ovo vjerski indiferentno vrijeme zlo djelovalo. Bio bi ujedno znak vjerske intolerancije, a ovako će rodbina javno pokazati poštivanje svoje religije prema tomu i uopće religije, a ujedno će se dokumentirati kršćansku ljubav prema bližnjemu. Ja ću ovršiti djelo milosrđa: mrtva pokopati. Poći ću dakle, samo treba da promislim, što ću i kako ću se ponijeti kod samoga sprovoda. Učinit ću sve, što je potrebno, da ne povrijedim propise katoličke Crkve i njezinog morala, a opet da iskažem čin pieteta prijatelju i udovoljim želji pokojnikovih rođaka.« Otpremi se obučen u talar. Došao je u kuću žalosti, gdje su sakupljeni učesnici na sprovodu već čekali na njega i razglasili, da će katolički kapelan zamijeniti pastora. Glasno se prekrsti i povede molitvu Očenaš, a nakon toga dade znak i povorka krene. Došavši na groblje prekrsti grob samo rukom, izmoli ponovno glasno s ostalim prisutnima: Očenaš, vrati se kući zadovoljan sam sobom, što je učinio dobro djelo, ukrijepio dobre odnošaje s inovjercima, uvjeren, da nije ništa uradio protiv katoličkih principa, pa je i danas spreman, da u zgodi jednako učini.

Pita se, je li dobro radio katolički kapelan i mora li korigirati svoju spremnost, da jednako radi u jednakoj zgodi? Kapelan nije dobro radio, pa treba da korigira svoje nazore i raspoloženje. Evo tomu razloga.

1. Da se može kazati, te je nekoga pokojnika katolička Crkva ispratila nomine suo do hladnoga groba, valja imati na umu, u čem stoji bit crkvenoga sprovoda. O tomu govori rimski ritual,[1] iz koga je jasno, što spada na bit pogrebne svečanosti. Župnik ili drugi delegirani katolički svećenik u propisanom odijelu s roketom i stolom uz križ i svetu vodu preuzima tijelo pokojnikovo, prati ga uz sudjelovanje općine do groba, blagosivlje grob i moli propisane psalme i molitve, te prinosi žrtvu.

Tako prati Crkva do groba sve one, koji nijesu isključeni od njezinoga pogreba. Koji su isključeni, o tome opet govori ritual.[2] Među tima se nalaze i heretici. Dapače Codex kaže, da pada pod

[1] Rituale romanum, Ratisbonae et Romae MCMXIII. tit. VI. c. 3.
[2] Op. cit. tit. VI. c. 2.

udar crkvene kazne onaj, koji zapovijeda ili sili nekoga, da heretiku dade crkveni pogreb, pa i onaj, koji sam svojevoljno to učini.[3]

Drugi jedan kanon[4] novoga Codexa limitira onu prijašnju generalnu odredbu rituala onamo, što se zabrana crkvenoga pogreba odnosi samo na one krštene, ali nekatolike, koji nijesu dali prije smrti znakove pokajanja. Prema tomu i crkvene kazne zahvaćaju samo one, koji takovima priređuju crkveni pogreb. Dakle niti svima krštenim dušama ne dopušta Crkva katolička svoj sprovod.

U našem se slučaju kapelan ne može pohvaliti, da je svojim prijateljstvom sklonio inovjerca na prijelaz ili barem na pokajanje zbog hereze prije smrti. Zato je, možda i nesvijesno, našao jedan drugi ekspediens, kako će ipak ispratiti prijatelja do groba baš on, kad već nije došao pastor. Tako se ugnuo propisima katoličke Crkve, jer nije kao njezin zastupnik i u njezino ime dao inovjerniku ono, čime ona daruje i tješi djecu svoju na polasku u vječnost. T. j. izostavio je sve što spada na bit crkvenoga pogreba. Time je utekao i udaru crkvene kazne.

2. No drugo je pitanje, je li se na taj način izmaknuo zahvatu principa katoličke moralke? Da vidimo.

Ako promotrimo ulogu, koju je kapelan izvršivao u ovom pogrebu, onda ćemo moći točno da moralno opredijelimo njegov čin. Prije svega konstatiramo, da se je imao obaviti sprovod inovjerca. Imao ga obaviti poglavar odnosne sljedbe kao službeni representant te religije. Zapriječen pismeno je ovlastio katoličkoga kapelana, da ga zamijeni. Kapelan je došao, na njega se čekalo. On je otvorio i svršio sprovod Očenašom. On ga je pokrenuo i zaključio. On je bio causa movens aeque princikalis kao da je sam pastor tamo. On nije bio prisutan samo materijalno, nego je formalno kao mandatarius bio glava ovoga čina, kojim inovjerci javno ispovijedaju tobožnju neosnovanost katolicizma, pa makar to nije kanio, ali je znao zato. Kapelan je dakle ne samo svojom prisutnošću, nego i aktivnošću, pomogao nadomjestiti pastora, koji je sa stanovišta katoličkoga zastupnik zla, dakle mali objective sumpti. Zlo je vjerska sljedba, koja ruši temelje katoličke nauke zabacujući Euharistiju,

---

[3] Can. 2339. Qui ausi fuerint mandare seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae infideles, apostatas a fide, vel haereticos, schismaticos, aliosve sive excommunicatos sive interdictos contra praescriptum can. 1240, § 1., contrahunt excommunicationem latae sententia nemini reservatam; sponte vero sepulturam eisdem donantes, interdictum ab ingressu ecclesiae Ordinario reservatum.

[4] Can. 1239. § 3. Omnes baptizati sepultura ecclesiastica donati sunt, nisi eadem a iure expresse priventur.

Can. 1240. § 1. Ecclesiastica sepltura privantur, nisi ante mortem aliqua dedernit poenitentia signa: 1° Notorii apostatae a christiana fide, aut sectae haeretice vel schismaticae aut sectae massonicae aliisve eiusdem generis societatibus notorie addicti.

dapače danas u ogromnim postocima već i božanstvo Kristovo, primat, odnosno bitno uređenje i disciplinu katoličke Crkve i t. d. Zato je čin kapelanov bio cooperatio ad malum subjective et objective sumptum formalis, implicita, immediata et proxima, a ta nije nikada dopuštena.[5]

Cooperatio formalis imade dvostruku zloću: i proti kreposti, kojoj se protivi i proti ljubavi bližnjega, koga pomaže u zlu, odnosno učvršćuje. U našem slučaju je povrijedena virtus religionis t. j. krepost, koja daje Bogu dužno poštivanje u pravoj vjeri. Kapelan je svojim činom doduše iskazao poštivanje vjerske sljedbe svoga prijatelja, i učvrstio mišljenje revnih inovjeraca u njihovim vjerskim nazorima, ali je ujedno promaknuo, a nije spriječio vjerski indiferentizam. Dobri su naime katolici to teško podnijeli, a slabi se inovjerci i katolici učvrstili u svojoj mlitavosti i nehaju za bilo koju religiju. A to nije smio učiniti.

Što je dakle mogao da uradi kapelan vezan poznatim u mjestu prijateljstvom s pokojnikom i njegovom rodbinom? Codex[6] i katolički moral[7] dopuštaju katoliku da prisustvuje pogrebu inovjernika, ako se ne radi o pogrebu potpuno civilnom, gdje se hotimice isključuje svaki vjerski obred i službenik zato, da se tim istakne nevjera i prijezir religije. Budući da se u našem slučaju nije o tome radilo, mogao je kapelan prisustvovati pogrebu kao i drugi građani prepustivši kojemu inovjerniku da pokreće sprovodom, kako znade.

3. Tako bi dokumentirao pravu ljubav prema bližnjemu, koja iz Boga izlazi i sve naše življenje treba da opet k Bogu privodi, ali jedino ispravnim putem. Ta ljubav kao takova imade svojih dužnosti negativnih i pozitivnih.[8]

Negativna obveza ljubavi prema bližnjemu zabranjuje mržnju, sablazan i potpomaganje u zlu. Iz iskustva znademo, da se o ovakove naše slučajeve spotiču dobri katolici, kao i oni, koji nijesu dosta stalni, nehajnima se daje slab primjer, a ukrepljuju se materijalni inovjerci.

Pozitivne dužnosti ljubavi prema bližnjemu nalažu, da ne želimo samo dobro bližnjemu, nego da se i brinemo za duhovno i tjelesno dobro njegovo, dakle da obavljamo djela milosrđa i tjelesna i duhovna. Među tjelesna djela milosrđa ide i ukop mrtvaca. Tobija je nastojao ukopati mrtve, da im tjelesa ne ostanu nepokopana i da ih ne raskidaju i ne raznose zvijeri i ptice, a to je baš htio kralj Senaherib.[9] No naš kapelan nije imao prilike, da takovo djelo obavi,

[5] Noldin, de praeceptis II. n. 117 i 118.

[6] Can. 1258. § 2. Tolerari potest praesentia passiva seu mere materialis, civilis officii vel honoris causa, ob gravem rationem ab Episcopo in casu dubii probandam, in acatholicorum funeribus, nuptiis similibusque solemniis, dummodo perversionis et scandali periculum absit.

[7] Prümmer, Manuale theologiae moralis, 1923. I. n. 526. 4. c.

[8] Cathrein, Moralphilosophie, 1911. II. p. 79.—82.

[9] Škarić, Sveto Pismo, Beč 1859. IV. p. 293.

Više je prilike imao, da izvrši duhovna djela milosrđa: docere ignorantes, dare consilium dubitantibus, corrigere peccantes, ta prijatelj je bio pokojnikov. Zato je imao jaču i veću pozitivnu dužnost ljubavi prema bližnjemu baš u ovoj točki.

4. Čin pijeteta prema pokojnom prijatelju konačno je i prevladao krzmanje kapelanovo i eformirao njegovu savjest u odnošaju prema jasnim propisima katoličke Crkve. Zato se pita, kakovo je to prijateljstvo katoličkoga svećenika s inovjercem i smije li se naći, te je tako jako?

Nije baš rijetka pojava, da katolički svećenici sklapaju prijateljstva s lajcima, pa i s inovjercima. Stoga nas upravo sili dvostruka nužda, da u ovoj točki govorimo potanje o prijateljstvu. Jedan je razlog, što je potrebno, da promotrimo i kvalificiramo ovaj konkretni slučaj, a drugi, da našim čitateljima prikažemo što preglednije principe katoličkoga morala i askeze s obzirom na sklapanje prijateljstva.

Mnogo su doduše lijepa napisali o prijateljstvu stari filozofi, napose Aristotel i njegov učenik Teofrast, pa onda Cicero, koji se djelima one dvojice obilato služio pišući o toj temi.[10] Čovjek mora upravo da se divi nazorima o prijateljstvu, koje je skupio i izložio u svome poznatomu djelu jedan poganin Cicero. Kad bismo samo u svijetlu njegovih nazora o prijateljstvu promatrali čin našega kapelana, već bi nam bio dovoljno moralno kvalificiran, makar su to samo principi filozofijske etike.

Evo što govori Cicero. Kad se radi o općenitom dobru, o dobru zajednice, države, čiji je netko član i dobrom glasu, kojega mora da uživa onaj, koji u javnosti radi, tada poganin Cicero ne pozna niti indiferentnosti, niti tolerancije, niti ikakvoga djela milosrđa ni za koga, pa ni za prijatelja. I prijateljstvo pada i mora da se raskine, ako smeta u radu za općenito dobro i kvari dobar glas, koji je u tu svrhu potreban.[11] I prijateljstvo pada, premda je to prvo i najbolje i najugodnije, što su nam bogovi dali. I prijateljstvo

---

[10] *Ἀριστοτέλης: Ἠθικὰ Νικομάχεια*, lib. 7. i 8.; *Θεόφραστος: Περὶ φιλίας;* M, Tulli Ciceronis: Laelius de amicitia, von dr. Carl Meissner, Leipzig 1898.

[11] Cicero, op. cit.: § 42. Praecipiendum est igitur bonis, ut, si in eius modi amicitias ignari casu aliquo inciderint, ne existiment ita se alligatos, ut ab amacis in magna aliqua re (publica) peccantibus non discedant; inprobis autem poena stutuenda est, nec vero minor iis, qui secuti erunt alterum, quam iis, qui ipsi fuerint impietatis duces. — § 61. Est enim, quatenus amicitiae dari venia possit. Nec vero neglegenda fama, nec mediocre telum ad res gerendas existimare oportet benevolentiam civium; quam blanditiis et adsetando colligere turpe est.

pada, pa makar se čini, da isto zlo radi onaj, koji ga ništi, kao i onaj, koji sunce otimlje svijetu.[12]

I prijateljstvo mora da pada, ako rodi grijehom, jer nema grijeha, koji bi se smio da učini poradi prijateljstva.[13] Mora da se raskine, jer pravo prijateljstvo ne počiva na koristi, nego na krepost, premda iz prijateljstva slijede same sobom mnoge koristi.[14] A krepost je tako mila i privlačiva, da zbog nje ljubimo i one, koje nijesmo nikad vidjeli.[15] I krepost je ono, što ljubimo kod prijatelja; ona čini prijateljstvo vječnim.[16] Zato prijateljstvo može da bude samo među dobrima.[17] Izaberi dakle takove, koji su čvrsti, nepromjenljivi i značajni, a tih je malo[18]; ne počni ljubiti onoga, koga možeš jednoć mrziti.[19] Sva snaga prijateljstva leži Ciceronu, koji je proučio ostale poganske pisce, u najvišem skladu volja, nazora i težnja prijatelja u javnom i privatnom životu, kod kuće ili u svijetu.[20]

---

[12] § 47. Solem enim e mundo tollere videntur, qui amicitiam e vita tollunt, qua nihil a dis immortalibus melius habemus, nihil iucundius.

[13] § 37. Nulla est igitur excusatio peccati, si amici causa peccaveris. § 40. Haec igitur lex in amicitia sanciatur, ut neque rogemus res turpes nec faciamus rogati.

[14] § 30. Quid enim? Africanus indigens mei? Minime hercule! ac ne ego quidem illius; sed ego admiratione quadam virtutis eius, ille vicissim opinione fortasse non ulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit. Quamquam utilitates multae et magnae consecutae sunt, non sunt tamen ob earum spe causae diligendi profectae.

[15] § 28. Nihil enim virtute amabilius, nihil, quod magis adliciat ad diligendum, quippe cum propter virtutem et probitatem etiam eos, quos nunquam vidimus, quodam modo diligamus.

[16] § 20. Qui autem in virtute summum bonum ponunt, praeclare illi quidem, sed ipsa virtus amicitiam et gignit et continet, nec sine virtute amicita esse ullo pacto potest. — § 100. Virtus, virtus, inquam, C. Fanni, et tu, O. Muci, et conciliat amicitias et conservat. In ea est enim convenientia rerum, in ea stabilitas, in ea constantia. — § 102. Mihi, quidem Scipio quamquam est subito ereptus, vivit tamen semperque vivet; virtutem enim amavi illius viri, quae extincta non est; nec mihi soli versatur ante oculos, qui illam semper in manibus habui, sed etiam posteris erit clara et insignis.

[17] § 65. Ita fit verum illud, quod initio dixi (§ 18.), amicitia nisi inter bonos esse non posse.

[18] § 62. Sunt igitur firmi et stabiles et constantes eligendi; cuius generis est magna panuria.

[19] § 60. Illud potius praecipiendum fuit, ut eam diligentiam adhiberemus in amicitiis comparandis, ut ne aliquando amare incipiremus eum, quem aliquando odisse possemus.

[20] § 15. Sed tamen recordatione nostrae amicitiae sic fruor, ut beate vixisse videar, quia cum Scipione vixerim, quorum mihi coniuncta cura de publica re et de privata fuit, quocum et domus fuit et militia communis et, in quo est omnis vis amicitiae, voluntatum, studiorum, sentetiarum summa consensio.

Osnovica pravoga prijateljstva jest naravna sklonost prema onima, koji su si slični zbog pravednosti i kreposti.[21] Ali ipak: »Prijateljstvo nije ništa drugo, nego u svim božjim i ljudskim stvarima suglasje povezano dobrohotnošću i ljubavlju.«[22]

Tako visoko i strogo govori o prijateljstvu t. j. o njegovom izvoru, slobodi i granicama već jedan poganin, koji nije znao za ljubav k Bogu i bližnjemu, te se na njoj nije mogao niti sunčati niti ogrijati, nego je mogao tek naravne osjećaje i uspomene zadovoljiti, koji su bili izvor i svrha te ljubavi prijateljske.[23]

Koliko više ima da cijeni pravo prijateljstvo jedan kršćanin, koji mora ili da ga postavi na svrhunaravni temelj i dade mu svrhunaravni cilj ili ga nema. Temelj, na komu počiva pravo prijateljstva jest svrhunaravan t. j. potencirana kršćanska ljubav prema bližnjemu, koja izvire iz vjere i ljubavi k Bogu, a svrha joj je moralno dobro.

Velimo pravo prijateljstvo, jer katolički moraliste[24] razlikuju prijateljstvo od prijateljstva prema onomu dobru, koje je spojka prijateljski duša. To je dobro raznovrstno. Zato razlikujemo prijateljstvo: a) sensualno, karnalno, puteno, nedopušteno, jer je osnovano na zajednici tjelesnih naslada; b) sensibilno, sjetilno, predmet mu je sjetilno tjelesno dobro: ljepota, lijepi glas, privlačivo vladanje, dobroćudnost, dodir i t. d., ne počiva dakle na kreposti, dapače je vrlo opasno, jer je mali razmak od sjetilnosti do karnalnosti; c) vulgarno t. j. prijateljima često zovemo one, koji nam bilo u čem iskažu naklonost ili pomoć, dapače, koji nas prijazno češće nagovore ili se zanimaju za onu struku ljudskoga znanja i umijeća, što nas zanima; ta se prijateljstva temelje na konvencijonalnoj građanskoj susretljivosti i pristojnosti, pa imade jedan prijazan i dobar čovjek gotovo toliko prijatelja, koliko ljudi pozna; d) napokon pravo prijateljstvo ili savršeno, kako veli moralista Staff,[25] a definira ga: »Savršeno je prijateljstvo, koje nastaje iz

---

[21] § 50. Quid, si illud etiam addimus, quod recte addi potest, nihil esse, quod ad se rem ullam tam alliciat et attrahat quam (ad amicitiam) similitudo? concedetur profecto verum esse, ut bonos boni diligant adsciscantque sibi quasi propinquitate coniunctos atque natura. Nihil est enim appetentius similium sui nec rapacius quam natura. — § 23. Verum enim amicum qui intuetur, tamquam exemplar aliquod intuetur sui.

[22] § 20. Est enim amicitia nihil aliud nisi omnium divinarum humanarumque rerum cum benevolentia et caritate consensio.

[23] § 103. Equidem ex omnibus rebus, quas mihi aut fortuna aut natura tribuit, nihil habeo, quod cum amicitia Scipionis possim comparare. — § 104. Quarum rerum recordatio et memoriam si una cum illo occidisset desiderium coniunctissimi atque amantissimi viri ferre nullo modo possem.

[24] Scavini, Theologia moralis, Mediolani 1882. II. n. 717.

[25] Stapf, Epitome theologiae moralis, Oeniponti 1863., I. § 244.

vjere i iz nastojanja oko kreposti, čije je sam Bog početak, svrha i centar«. Zato i veli, da veze neprijateljske i opasne vjeri i kreposti uz najveću nepravdu sebi usurpiraju ime prijateljstva, jer ako mu se krepost ne postavi kao cilj, ne smije se barem potpuno isključiti, a nikako napadati. Uostalom navodi potanko ove oznake pravoga prijateljstva: 1. ne budi brz i nepromišljen u izboru prijatelja, nego dulje vrijeme ispituj narav i navike bližnjega. Eccli 6, 6—9., 9, 15.; 2. ne sklapaj prijateljstva sa zlima, Prov. 1, 10., 22, 24. et sq.; 3. niti s onima, koji doduše nijesu opaki, ali ipak nemaju potrebnih svojstava, nego su: lakoumni, nestalni, brbljavi, tvrdoglavi, sumnjičavi, ili se uvelike razlikuju u dobi, vjeri, staležu i t. d. Osobito je velika zapreka pravomu i stalnomu prijateljstvu raznolikost mišljenja u stvarima vjerskim i drugim važnima.

Već je Cicero govorio, da je prijatelj dužan za prijatelja doprinositi i žrtve. Osobito to vrijedi za kršćanina, koga svrhunaravna ljubav bližnjemu, a prema tomu i svrhunaravna nagrada, potiče na to. Prijatelji su dužni: 1. da se međusobno poštivaju, Prov. 11, 12.; 2. iskreno sučuvstvuju u nevolji jednoga ili drugoga, Job 6, 14.; 3. veledušno i spremno potpomažu, Prov. 12, 26.; 4. da su vjerni i šutljivi, Prov. 11, 13.; 5. ustrajni i stalni u osjećajima prijateljske ljubavi, Eccle 4, 9., 10., Prov. 27., 17.; 6. da se međusobno potiču i ukrepljuju u dobru. Stoga valja da jedan drugoga ispravlja u pogrješkama, te rado i strpljivo to podnose. Ništa da ne oprašta na račun prijateljstva jedan drugomu, što bi se protivilo zakonu Božjemu. Eccli 9, 14., Prov. 27, 10.

Evo to su uvjeti i zahtjevi pravoga i savršenoga prijateljstva, koje može da bude, kako veli Cathrein,[26] samo među moralno dobrima i kreposnima ljudima, koji se uzajamno ljube i paze poradi kreposti. U tome leži savršenstvo i trajnost prijateljstva, a ne u prijatnosti i koristi, koje tek per accidens iz njega slijede, a same ga po sebi lako razriješuju kao što i sklapaju. Takova su prijateljstva i nestalna, pa se tope kao snijeg na suncu, veli sv. Franjo Saleski.

Sv. Pismo veli: »Vjeran je prijatelj krepak krov; pa tko ga nađe, nađe blago (Eccli 6, 14). Bolje je dvojici nego jednomu, jer imaju dobru dobit od drugovanja svoga. Ako jedan padne, drugi će podignuti druga svoga; a teško jednomu! ako padne, nema drugoga da ga podigne (Eccle 4, 9...). Vjeran je prijatelj zalog života i besmrtnosti, i tko se Boga boji naći će ga. Vjerna prijatelja ničim ne možeš usporediti, niti ikakvim zlatom i srebrom procijeniti dobro njegove vjere, Eccle 6, 15—16. Zato će čovjek plemenite ćudi i ozbiljnoga nastojanja oko kreposti po mogućnosti ići zatim, da uživa koristi pravoga prijateljstva. No nema obveze, da si tražimo prijatelje. Bolje je nemati prijatelja, nego li imati rđavoga. Lažni su

[26] Op. cit., l. c.

prijatelji kao laste, koje ostaju kod nas i vesele se s nama, dok im je toplo, a čim opaze, da se primiče opora zima nevolje, ostavljaju nas i lete u toplije krajeve. (Spirago, Volkskatechismus, II. p. 21.).

Iz svega je ovoga jasno, što nam valja držati o prijateljstvu našega kapelana kao katolika, a kamoli kao svećenika. Schneider[27] nam podaje veoma lijepe upute, u kojima upozoruje, da svećenik uopće što manje prijateljski druži s lajcima, jer preveliko takovo prijateljstvo veoma mnogo smeta u vršenju svećeničkih dužnosti. Već je sv. Bazilije opominjao, da je svećeniku mnogo nastojati oko toga, te u saobraćaju s vanjskim ljudima bude veoma oprezan i razborit. Zašto tako? Evo razloga, koje u glavnom navodi Schneider. Prvo. Župnik (svećenik), koji češće i familijarnije druži s lajcima, poprima njihove navike, prisvoji si njihove čeznje, jer takova je ljudska narav, da se zarazi onim dobrom ili zlom, koje se odrazuje u životu i vladanju onih, s kojima druži... Jer je ljudska narav na zlo sklona, lakše se privikne na pogrješke, nego li na kreposti. Drugo. Svećenik pane u mnoge grijehe jezikom, koji se gotovo ne mogu izbjeći u širokim razgovorima i saobraćaju s lajcima. Treće je zlo. Zbog toga se malo po malo umanjuje, a konačno i gubi štovanje i ugled župnikov, nastaje prijezir i svećenika i svega, što on zastupa i t. d. Ako to vrijedi za katoličke lajke, koliko više stoji za inovjerce. Zato katolički svećenik mora osobito paziti na onaj uvjet kod sklapanja prijateljstva i drugovanja uopće, koji smo spomenuli pod točkom 4, 3.

5. To je onda vjerska nesnošljivost. Jest i nije, kako se shvati. Treba razlikovati građansku snošljivost i vjersku.

Građanska se snošljivost osniva na vrhunaravnoj ljubavi k bližnjemu. Ta pak obuhvata sve ljude bili nam prijatelji ili neprijatelji, vjernici ili inovjerci, zemljaci ili inostranci. Lijepo kaže moralista Simar:[28] »Jedna osobita oznaka kršćanske ljubavi k bližnjemu jest općenitost, koja obuhvata sve ljude. Svaki poganski i židovski partikularizam je kršćaninu stran. U svim ljudima gleda njihovo dostojanstvo u tom, što su stvorovi Božji i otkupljenici Kristovi. Nikoga ne isključuje sasvijem iz opsega svoje ljubavi, niti one, koji su se udaljili od crkvene zajednice nevjerom, herezom ili opačinom. I za takove ima kršćanin iskrenoga sučuvstva to više, što je većma napunjen duhom vjere, a to posvjedočuje svima bez iznimke molitvom, prema prilikama i poukom, primjerom i djelotvornom ljubavi«. U građanskom dakle samo saobraćaju ne pozna Crkva intolerancije.

Sasvijem je druga stvar dogmatska snošljivost. Ne podnose se nikako noć i dan, tama i svijetlo, istina i laž. Ako jedina katolička Crkva posjeduje: dan, svijetlo, istinu u svojoj nauci, onda mora da je dogmatska nesnošljivost bivstvena svojina njezina..

---

[27] Lectiones quotidianae, Ratisbonae. 1870. p. 408.—411.

[28] Simar, Moraltheologie, 1893. § 176. 1.

Onda ne može da podnosi išto, što se protivi njezinoj istinitoj nauci, koju je jedino ona od Krista primila i nepokvarenu čuva. Onda mora, da zabranjuje sve ljudske uredbe, koje stoje i u koliko stoje na putu njezinoj spasavajućoj misiji ljudskih duša po toj nauci. Tako je i Bossuet priznavao, da je katolička vjera najstrožija i najnesnosnija od svih ostalih vjera, kad se radi o dogmatskim zabludama.[29]

Odmah u početku svoga saobraćaja konstatirao je kapelan sigurno, da njegovo prijateljstvo s pokojnim protestantom nije moglo postati »duhovno prijateljstvo, gdje si dvije, tri ili više duša saopćuju uzajamno pobožnost i duhovne osjećaje, pa postanu samo jedna duša«, kako veli sv. Franjo Saleski.[30] Tada je trebao odmah uvažiti riječi sv. Pavla: »Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita: Sciens, quia subversus est, qui eiusmodi est, et delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus«,[31] pa ne bi bio konačno prekršio propise katoličke Crkve i njezinoga morala. Dr. **P. Lončar.**

Recenzije.

Dokumente der Religion. Paderborn, Verlag F. Schöningh.

Svrha je ove zbirke, da čitateljima pruži izvorna djela religijoznog mišljenja i života u dobrom njemačkom prijevodu. Na prvom su mjestu predviđeni tekstovi Sv. Pisma St. i Nov. Zavjeta, a uz njih spisi» velikih svjedoka kršćanstva«: crkvenih otaca, velikih učitelja i mistika srednjeg vijeka i najznamenitijih teologa novijeg doba. Ali zbirka će objelodaniti također i vrijedne tekstove nekršćanskih religija, jer će njihovo poznavanje »pokazati vrijednost kršćanskih klasika u to jačem svjetlu. S druge strane već kod primitivnih... očituje se vječno čeznuće ljudi za Bogom«. Zbirka naime hoće da pruži izobraženim krugovima, u vrijeme povećanog duševnog nemira, dokumente življenja, koje je došlo u Bogu do mira i sigurnosti. Tako se i svrhom i izborom tekstova razlikuje od druge slične zbirke: Quellen der Religions-Geschichte (Göttingen und Leipzig); uistinu se najbolje popunjuju s obzirom na materijal za komparativnu znanost religija. Paderbornska zbirka dosada je objelodanila:

I. Das Handbüchlein des hl. Augustinus. 184 S. geb. 2,—.

II. Wie man Gott anhangen soll. Von Johannes von Kastl. 88 S. geb. 1,25.

III. Die geheime Jugendweihe eines australischen Urstammes. 73 S. geb. 1,—.

IV. Die Lehre vom geistlichen Leben. Von San Vicente Ferrer. 92 S. geb. 1,25.

V. Der entritt in der Wandel in

[29] Devivier, Kršćanska apologetika, Spljet 1906. II. p. 197.

[30] Filotea, Zagreb 1922. p. 174.

[31] Tit. 3, 10, 11.